

Зона В. МРКАЉ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 30. 11. 2022.
Прихваћен: 22. 2. 2023.

ПУТОПИСНА ПРОЗА У СРПСКИМ ШКОЛАМА¹

У раду се доноси преглед путописних текстова, заступљених у настави Српског језика и књижевности у последњих педесет година. Одређује се значај читања и тумачења путописне прозе у школи и указује се на специфичности разумевања овакве врсте текста у односу на њихово васпитно деловање и функционалну употребу. Проблематизује се одређивање путописа као књижевнаучне врсте у наставној терминологији. Анализира се и коментарише присуство одабраних одломака путописне прозе у новим програмима наставе и учења за предмет Српски језик и књижевност. Истиче се комплексност путописа као књижевног жанра и наводе се кључне недоумице при одређивању жанровске припадности дела из школских програма корпусу путописне прозе. Закључује се да путописи имају значајну улогу у стицању читалачких компетенција ученика, као и у ширењу корелативног приступа настави књижевности, кроз обавезни или изборни корпус литерарних остварења.

Кључне речи: путописна проза, настава, књижевност, наставне корелације, школски програми, српска школа.

У периоду од 70-их година прошлог века до данас, путописна проза изучавала се у српским школама готово увек на нивоу одломака из књижевних дела предвиђених школским програмима. Путописима је као књижевној врсти обавезно додавано термилошко одређење – књижевнаучна, те су биографије, аутобиографије, дневнике, путописе и мемоаре ученици читали најчешће у оквиру здруженог тематског блока, представљеног у читанкама различитих аутора, или планираног за обраду у једном наставном месецу.

У читанкама Петра Гудеља, које су од 1972/73. до 1985/86. школске године биле уџбеници за старије разреде основне школе на територији бивше Југославије, путописна проза представљана је разнолико – увидом у дела домаћих и страних аутора различитих струка и интересовања, који су живе-

* zonamrkalj61@gmail.com

¹ Рад је излаган на 52. Научном састанку слависта у Вукове дане, септембра 2022. године, у оквиру теме: *Путописи у српској школи. Језик српских путописа.*

ли у прошлости. Поред одломака из *Писама из Норвешке* Исидоре Секулић, сегмената из текста Јована Цвијића „Охридско језеро” и „Наших небеса” Милоша Црњанског, одломка „Црна Гора је кремен” из *Писама из Италије* Љубомира Ненадовића, Гудељ је у своју читанку за осми разред *На звезданим друмовима* (1983) унео и текст „Херцинска шума” из књиге Гаја Јулија Цезара *Коментари о галском рату*, одломке из књиге Марка Пола *О великом лову који приређује велики кан*, као и одломке из писама Цавархарлал Нехруа његовој ћерки Индири, под насловом „Велики градови старог доба”. Уз текст космонаута Германа Титова „25 сати у космосу” (који је уврштен и у нове програме наставе и учења, за предмет Српски језик и књижевност у седмом разреду), *Краљевске коментаре о Инкама* Гарсиласа да ла Веге и записе Душана Матића о Београду, ученици су у једном уџбенику могли да пронађу описе различитих области, култура и поднебља и тако покушају да замисле свет који их окружује и који им, пре доласка интернета, није био на длану. У поменутој читанци Гудељ је подстицао на сагледавање наставних корелација и на њихову неопходност. У уџбеничкој апаратури писао је о великом енглеском научнику Чарлсу Дарвину, који је од 1831. до 1836. путовао уз обалу Јужне Америке и по острвима Тихог океана, с циљем да проучи геолошке формације, флору и фауну и да сабере драгоцене примерке за геолошке збирке:

Његове путописне белешке надахнуто говоре о пејзажима и људима које је упознао, али и казују пишчеву основну намеру: проучити жива бића и поредити их с њиховим давно изумрлим и окамењеним прецима, доказати да одувек нису била иста, да су се мењала и развијала (Гудељ 1983: 303).

Из старих читанки ученици су сазнавали и о математичару и природњаку Михаилу Петровићу Аласу, који је, испитујући Земљине јужне и северне поларне области, написао више путописних дела. У нове програме наставе и учења од пре три године уврштено је дело Мике Аласа *У царству гусара*, које се чита у петом разреду, уз роман Данијела Дефоа *Робинсон Крусо*.

Факултативни текст Тамила Сијарића „Призрен”, навођен у читанкама прошлога века, мада није жанровски одређен као путопис, био је изузетно омиљен код ученика који су га доживљавали као путописну прозу. Наставним тумачењем поменутог текста остваривали су се наставни циљеви, касније обликовани у стандарде и исходе ученичких постигнућа, а истакнути и у предметним компетенцијама: ученик има изграђену потребу за читањем књижевноуметничких текстова и поштује национално, књижевно и уметничко наслеђе; разуме мултикултуралне димензије књижевности и начин на који национална књижевност доприноси светској културној баштини; користи читање и да би боље спознао себе, друге и свет око себе усвајајући и изграђујући етичке принципе. У датом тексту указивало се на улогу описа и специфичност културе народа који живе на заједничком простору, чиме се испуњавало и његово васпитно деловање.

Сијарић уводи читаоце у бајковити простор овога града, који својом непролазном лепотом и старинском патином буди емоције и мотивише ученике да више сазнају о тлу на којем је Призрен изникао и о људима који су ту некада живели:

Призрен је стари град. Има стару, велику душу. Он је као књига добро написана, као књига у којој има и пуно мудрости и пуно слика. Па читаш мудрости и гледаш слике... Сlike су овдје шарене: шарени ћепенци, шарене махале, шарене џамије... Па кроз град ходиш као кроз изложбу на којој не знаш шта прије да гледаш. Јер је овдје, у Призрену, све као један шарени вез. И коју шару да погледаш? Од којег мајстора умјетничко дјело? Чију то фреску, чију арабеску? Чији суд од бакра, чију сабљу од сребра? А све је то шаром ишарано. И ситним словима исписано. Исликано или исковано. Ковани су овдје женски тепелуци. Они сребрни за женску главу и белензуци за женску руку. Хамајлија за бијело грло.

Ходиш данас по томе граду и гледаш га. Тражиш у њему оно најстарије и најчудније. И видиш да је то град од „мерака“. За уживање и за ћеф. Горе над њим дигла се планина, доље под њим полегло поље, а око ногу ти – свуда куд поћеш – жуборе потоци и извори. Башче, вртови и цвијеће и изнад свега оно шаренило које је овдје оставило вријеме – и ето ти оку весеља. Души уживања. И себи питања: има ли игдје овако љупко и овако питомото мјесто као ово? И сам си себи рекао да нема. Куће, које су се попеле уз бријег, да с бријега гледају низ поље, низ равну бескрајну Метохију, и саме ће рећи тако: да нема! Ни таквог мјеста, ни такве љепоте. Ни толико украса, ни толико шара, ни толико сликара. Ни ковача, ни пјевача, ни рвача (Гудељ: 1979: 145).

У српским читанкама из друге половине 20. века ученици су имали прилике да читају одломке из приповедака, али не и из путописа Глигорија Божовића². Вероватно због вечито рањиве теме, Божовићева путописна проза не налази се у уџбеницима новог доба.

Од друге половине девете деценије 20. века и надаље, први сусрет тадашњих ученика са путописном прозом везује се за дело *Африка* Растка Петровића, а потом за *Писма из Италије* Љубомира Ненадовића. Лепота описа литерарног талента Растка Петровића присутна у поменутом путопису, остаје деценијама у срцима заинтересованих, сензибилних читалаца. По *Африци*, читаној у осмом разреду основне школе, овај аутор се памти. А потоњи сусрет са његовим делом *Људи говоре*, у трећем разреду средње школе, бива појачан емоцијом и литерарним набојем појединих младих читалаца, који исказују посебан афинитет за књижевност.

Читајући одломке из *Писама из Италије*, ученици су сазнавали, а на томе се у настави нарочито инсистирало, да је од свих знаменитости које је путописац видео и о њима бележио, највећу представљао Петар Петровић Његош. Иако овај путопис више није у обавезном садржају нових програма наставе и учења, његово читање и тумачење може се у изборном статусу

² Посматрано у књижевноисторијском смислу, Григорије Божовић пишући о Старој и Јужној Србији није само допринео проширењу културне области српске (како је то у својој *Историји нове српске књижевности* нагласио Јован Скерлић), него је створио књижевни свет у којем се сударају различите верске и националне тежње, тим искључивије што се налазе на истом простору и на периферији заједница којима припадају. Овде истичемо и путопис *Занемарена Грачаница*, као и две Божовићеве збирке путописне прозе: *Узгредни записи* из 1926. (са топографским зонама Раса и Дренице) и *Црте и резе* из 1928, са Топлице и Косова, који би, свакако, допринели потпунијем упознавању са духовном и материјалном културом Косова и Метохије у српским школама (в. Мркаљ 2010: 463–472).

тематски везати за Његоша, посебно на часовима додатне наставе (те је и на 52. Научном састанку слависта у Вукове дане Ненадовићева путописна проза тема истраживача: о жанровском статусу путописне прозе или као пут ка Његошевој биографији).

Без обзира на ширину и, рекло би се, непрецизност одређења књижевне врсте којој одређено дело припада, основни смисао читања путописне књижевности у школи откривао се као позив ученицима на путовање и откривање нових култура и народа. Почев од путовања Светог Саве, преко мисије Доситеја-путника и описа путовања српских књижевника-дипломата, па све до Дучићевих *Градова и химера* у средњошколској настави, васпитна улога путописне књижевности била је да се њеним читањем подстакну радозналост и машта младих.

Наставно тумачење путописа Јована Дучића омогућава и развијање наставних корелација са друштвеним наукама: историјом, географијом, религијом, страним језицима итд. Путовања Дучића-дипломате по Европи, Азији и Африци (у својим путописима он пролази Швајцарском, Француском, Шпанијом, Грчком, Италијом, Палестином и Египтом), могу се повезати са данашњим географским локалитетима. Уколико ученици нису били у прилици да непосредно посете поменута места, данас то могу учинити уз помоћ Гугл мапе, „шетајући” одабраним поднебљима. Дучићева размишљања о ратовима, од којих спомиње крсташке ратове, Косовски бој, Битку на Марици, а индиректно и прогон Јевреја током ратова, могу корелирати са школским знањима из историје. Религија – једна од филозофских тема која се провлачи у Дучићевој путописној прози, погодна је као тема уз помоћ које се у настави заснива проблемски приступ тумачењу литерарног текста. Дучић помиње три вере данашњице: јудаизам, хришћанство и ислам, али и грчке и египатске богове. Читајући путописне белешке овог писца, ученици сазнају и о калвинизму (у писму из Швајцарске), док православље аутор искључиво доводи у везу са Србима. Посебно оригиналан и занимљив је Дучићев осећај за богомоље (у његовом путописном опусу присутан је читав каталог богомоља различитих вера, па чак и хиндуистички храм у Камбоџи). Корелације са Веронауком (као изборним наставним предметом) остварују се увидом у путописе из Палестине и Исусову мисију ширења хришћанства. Мноштво алузија и цитата из *Библије* отвара се и у домену интертекстуалности, чиме се пружа широка могућност хоризонталних наставних корелација.

Путописи могу послужити и као примери текстова помоћу којих се савладавају различити књижевни појмови. Почев од проблема одређивања жанра и његове хибридности (Дучић *Градове и химере* одређује као писма, али уз одсуство адресата и приповедање у првом лицу, ова писма се приближавају дневнику, док је, с друге стране, сам садржај базиран на путовањима, што ово дело чини путописом), преко појмова *интертекстуалности* и *цитатности*, до разумевања функционалног појма *интердисциплинарност* (у смислу прожимања садржаја различитих наука). И појам *параболе* може се образложити уз читање Дучићеве путописне прозе, преко преузетих библијских цитата.

Остаје нејасно зашто ни у једном школском програму, ни у оквиру обавезног, али ни у изборном или факултативном корпусу, никада нису предложени одабрани одломци жанровски хибридних текстова Иве Андрића, посвећени Сарајеву, Вишеграду, Почитељу, Охриду или Дубровнику (в. Гароња-Радованац 2018), мада су приповетке и романи јединог српског нобеловца заступљени у свим програмима наставе и учења.

Ширењем наставничких знања о путописима, преко научних радова објављених у зборнику Института за књижевност и уметност, *Књига о путопису* (2001), као и књиге Слађане Јаћимовић *Путописи српске авангарде* (2005), однос према путописној прози у настави је почео да се мења, те се од почетка 20. века ова књижевна врста почела изучавати с појачаном пажњом.

Данас се путописима највећа пажња посвећује у седмом разреду основне школе и у трећем разреду средњих стручних школа и гимназија. Као посебно значајан издваја се одломак из књиге Јелене Димитријевић, *Седам мора и три океана*. Како је у новим школским програмима значајније место дато женама у српској култури, нашим ученицима први пут је пружена прилика да чују за светску путницу Јелену Димитријевић, чији су путописи настајали од двадесетих година прошлог века. Они представљају велики допринос српској књижевности, култури и политици. Отвореност против свих врста предрасуда – поштовање свачије вере, уважавање великана „са историјом или без ње”, допринели су да књига *Седам мора и три океана* буде објављена у едицији „Савременици” (уп. Мркаљ, Несторовић 2020: 30). Одломак из поменутог дела представљен у читанкама (о сусрету ове списатељице са египатским пирамидама), отвара могућност савршене наставне корелације са Историјом као наставним предметом. Ученици су у прилици да обнове своја знања о пирамидама и фараонима, али и да сазнају нешто више од свог наставника о збирци арапских прича *Хиљаду и једна ноћ* (која се у делу помиње), да открију шта је то Сфинкс и поброје светска чуда. Путописну прозу Јелене Димитријевић пожељно је читати и о њој разговарати и на часовима Грађанског васпитања (овај предмет најчешће држе управо наставници српског језика и књижевности да би допунили свој фонд) јер се у три поглавља ове књиге: „Од Ђенове до Александрије”, „По земљи фараона” и „У Светој земљи и Сирији” оживљава идеја мултикултурализма и толеранције, уз уважавање различитости³.

Ради успостављања свести о особеностима и специфичности књижевних врста, данашњи ученици седмог разреда, као и некадашњи ђаци одрасли уз читанке Петра Гудеља, читају одломке из текста Јована Цвијића, „Охридско језеро”. За великана Цвијића ученици су могли чути на часовима Географије или Биологије, али и читајући роман Милована Витезовића *Шешир професора Косте Вујића*. Овде је пожељно да се уочи разлика између научнопопуларног текста који је намењен широј читалачкој публици и путописне прозе. Читајући о Охридском језеру, сазнаје се о многим научним чиње-

³ Више о животу и стваралаштву Јелене Димитријевић наставници могу сазнати читајући зборник радова *Читате ли Јелену Димитријевић* (2018).

ницама и оне су приказане пријемчиво и јасно, а каткад су и лирски обојене. На поменутом одломку савладавају се и особености дескриптивног текста у односу на наративни. Природне лепоте језерског предела пробудиле су у оштром оку и слуху научника и осећање за доживљај лепоте. Он наводи прецизне географске податке: планинске врхове Јабланице, Крстац и Галичицу који обавијају језеро; градове у језерском окружењу: Охрид, Стругу, Подградац; учи нас који све ветрови дувају језером и какве су њихове карактеристике. Указује на биљни и животињски свет, а све то чини и на сликовит начин, користећи се многим језичкостилским изражајним средствима.

Путопис се у основној школи, у седмом разреду, уводи и као књижевнотеоријски појам. Ученицима се предочава да је ова књижевнонаучна врста различите намене. Понекад се у виду путописа читаоцима саопштавају географски, етимолошки, па и историјски подаци о пределима којима се путописац кретао, а некад се у први план истичу утисци о путовањима праћени занимљивим доживљајима, описима сусрета са више или мање важним сапутницима или староседеоцима, уз наглашавање лепоте предела који у путнику буди разноврсна осећања и асоцијације. У настави се указује и на сличност путописне прозе са дневником, јер путописац у излагању даје предност првом лицу, што отвара пут субјективном виђењу света. Према Владимиру Гвоздену, „реч је о жанру који је опстао зато што се мењао” (2005: 292). Тако наставно тумачење постаје изазовније. Већа пажња почиње да се обраћа проблему поистовећивања аутора дела са приповедачем у првом лицу.⁴ Филип Лежен (2002) покушао је да понуди решење за овај проблем који прати све аутобиографске текстове, па и путописе. Дилему разрешава уводећи појам *аутобиографског споразума*, својеврсног уговора који настаје између аутора и читаоца. Прихватањем аутобиографског споразума, читалац се обавезује да ће аутора дела сматрати идентичним приповедачу и јунаку⁵.

У Појмовнику читанке *Цветник* за осми разред основне школе (Мркаљ, Несторовић 2021: 77) о путопису као књижевној врсти се сазнаје преко питања и одговора. Ко је аутор? – Свако ко жели да опише своје путовање. О чему он пише? – О догађајима и људима; о пределима и споменицима. Како о томе пише? – Путопис често настаје на основу дневника. Садржи доста података о земљама које путник обилази, о њиховој историји и култури. Субјективно се описују људи и предели. На основу ових одговора, ученици правилно могу закључити да су путописи „огледало трансформације прозног стила”, како истиче Слободанка Пековић (2001: 26) и да је овај неухватљив

⁴ Наставницима се препоручује да се приликом припремања за час подсети одломака из секундарне литературе, који могу послужити као аргументи у разговору на часу о особеностима путописне прозе. Проблемом поистовећивања аутора дела са приповедачем у првом лицу (у текстовима које можемо назвати аутобиографским) бавио се и Михаил Бахтин у свом делу *Аутор и јунак у естетској активности* (1991: 163). Аутор и јунак су два различита момента исте целине, а питање „како приказујем себе” разликује се од питања „ко сам”.

⁵ Ипак, постоје аутори који сматрају да се питање односа личности која пише и личности која је описана у аутобиографском тексту, чак и кад су те две инстанце на први поглед изједначене, не може лако решити (в. Пол де Ман 1988: 119).

књижевни облик „лако прилагодљив свим формалним и тематским захтевима свога творца” (Пековић 2001: 13).

Управо зато што је особености путописне прозе тешко укалупити и прецизирати њене карактеристике, као и дејства на читаоце, у школи се дешавало да збирку прича Владимира Хулпаха, *Легенде о европским градовима*, ученици погрешно називају путописима. Сличан је случај и са одломцима из дела Споменке Крајчевић *Кругом двојке*, у којем се, више на нивоу репортаже, креће Београдом и његовим централним улицама. Код ученика одређену врсту забуне ствара и назив књижевне врсте, уколико се нађе у наслову дела које по свом жанровском одређењу тој књижевној врсти не припада, на пример прича „Путовање у путопис” Виде Огњеновић, те су управо овакви моменти разлог да наставник застане и објасни специфичности књижевно-теоријских појмова предвиђених за савладавање у школи. Исти је случај и са једним од најомиљенијих текстова у читанкама – „Потера за пејзажима” Пеђе Милосављевића. Ово дело, написано 1931. године као уводник за отварање Милосављевићеве сликарске изложбе, под насловом „Зашто сликам”, накнадно је објављено у збирци есеја *Између труба и тишине* 1958. године и, мада садржи елементе путописа и репортаже, припада есејима.

Обрада научнопопуларних дела и књижевно-научних врста у настави је изузетно погодна за осликавање тзв. тематских часова, на којима више наставника различитих предмета, у сарадњи са претходно припремљеним ученицима, истој теми приступа са аспекта свог предмета. Овакав вид наставног рада подстиче креативност ученика, утиче на трајност стеченог знања и функционализацију наставе. Широки дијапазон наставних корелација са путописима даје одговоре на питање зашто су путовања важна. Притом се истиче вишеструк смисао путописа: дивљење природи, значај упознавања са другим културама и обичајима, путовање у прошлост. Путописци маштом и фактима којима се располаже склапају некадашње мозаике знаменитих места кроз која у своје доба корачају (често уз звуке музике, доминантне у одређеној епохи) и дивећи се ликовној уметности и архитектури посећених градова или чудима природе.

Мозаичност и ширину путописне прозе ученици упознају и преко путописних репортажа са Крфа Милоша Црњанског, објављиваних у часопису „Време” од јула до септембра 1925. године. Осам чланака из те серије били су основа при састављању текста „Крф, плава гробница”, који је Црњански објавио у оквиру путописа из 1930, у издању Народне просвете (према: Мркаљ, Несторовић 2020: 155). Ширећи своје знање из историје о тешком периоду српског страдања у Првом светском рату, читајући Бојићеву „Плаву гробницу”, али и истоимену песму Ивана В. Лалића, пред ученицима се отвара пуна слика грчког острва и Јонског мора у два различита временска тренутка, са свим предоченим детаљима. Осећање туге, али и узвишености и родољубља прате ова паралелна читања.

Поново се, у вези са поменутом темом, као посебно важне успостављају наставне корелације с историјом. Овде, као изузетно важан, наводимо одломак из уџбеничке апаратуре, у оквиру које је цитиран одломак из текста

Јована Деретића „Први светски рат и Голгота Србије”, преузет из књиге *Културна историја Срба* (в. Мркаљ, Несторовић 2020: 158/9):

У септембру 1915. Србију је, поред Аустрије, напала и Немачка, а придружила им се и Бугарска. Српска војска се повлачила према југу, према Грчкој и Солуну. Али како су јој Бугари пресекали одступницу преко Македоније, Срби су били принуђени да се одреде за најгору варијанту – повлачење преко црногорских и албанских гудура према Јадранском мору. С војском су се повлачили народ, влада, стари краљ Петар. Ношени су државна архива, драгоцености, националне реликвије. [...] Због огромних страдања и губитака у људству (око 150 000) овај се поход назива „Албанском голготом” српског народа. У том пресудном тренутку црногорска војска, штитећи српску одступницу, извојевала је велику победу на Мојковцу, на Бадњи дан и Божић 1916. и потпуно зауставила аустријско надирање према истоку чији је циљ био потпуно уништење српске војске. Страдање војске и народа наставило се и после изласка на албанску обалу Јадранског мора, јер су западни савезници оклевали да их прихвате и тек на енергичну интервенцију руског цара Николе, који је запретио изласком Русије из рата, организован је превоз избеглица на грчко острво Крф. Али ни ту није престало страдање. Исцрпљени људи умирали су у масама тако да није било могуће да се сахрањују. Уместо тога, лешеве су бацани у море поред острва Видо, у чувену „плаву гробницу” која је захваљујући истоименој песми Милутина Бојића прерасла у метафору наше историје.

Васпитна улога путописа почива, пре свега, на високој ерудицији њихових аутора. Без обзира на прецизност њиховог жанровског испољавања, тј. било да је реч о такозваним „научним” путописима (попут текстова Михаила Петровића Аласа, Јована Цвијића, Милутина Миланковића, Стојана Новаковића итд.), или о литерарно обојеној путописној прози Исидоре Секулић, Јована Дучића, Станислава Винавера, Растка Петровића, Милоша Црњанског, Александра Тишме итд.), и млађи и старији читаоци остају засењени ширином, вредношћу и лепотом прочитаног.

Проучавајући путописе, ученици се сусрећу и са појмом „жанровска проходност” или „међужанровска дифузија”. Покушавају да открију мерила по којима се путописна проза разликује од романескних описа путовања или аутобиографског записа (на пример, *Са пашњака до научењака* Михајла Пупина), који такође представља актуелно наставно штиво. Увидом у ширину и живописност путописне прозе, у настави се изводе следећи закључци: док за једне истраживаче путопис не даје измишљену слику живота, већ описује стварни живот, у потпуности веран реалности, за друге је то скуп субјективних доживљаја и визија са путовања. За треће, путопис је текст подобан за сугестивно обраћање читаоцу који, поред тога што се образује, уживљавајући се у прочитано, подлеже различитим политичким, идеолошким или верским утицајима. Док поједини истраживачи путописне прозе чврсто верују у њену нефикционалност и почивање на фактима, докле други инсистирају на неминовности личног уплива путописца у описе путовања, те се, управо у овде поменутој различитости ставова и огледа комплексност проучавања путописне прозе у српским школама.

Путописна проза посебно мотивише ученике да читају. Она буди радозналост за откривањем нових светова и има чудесну моћ времеплова да читаоца врати у прошлост или пошаље у будућност. Зато су путописи омиљени и имају значајну улогу у стицању читалачких компетенција ученика, усвајању

функционалних знања, као и у ширењу корелативног приступа настави књижевности, кроз обавезни или изборни корпус литерарних остварења.

ЛИТЕРАТУРА

- Бахтин 1991: М. Бахтин, *Аутор и јунак у естетској активности*, Нови Сад: Братство-Јединство.
- Дојчиновић, Милинковић 2018: Б. Дојчиновић, Ј. Милинковић, *Читате ли Јелену Димитријевић?* Зборник радова, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Гароња-Радованац 2018: С. Гароња-Радованац, Путописне опсервације о градовима на Балкану у делу Иве Андрића, у: А. Вранеш (ур.), *Сан о граду*, зборник радова, Андрићград-Вишеград: Андрићев институт, 515–542.
- Гвозден 2005: В. Гвозден, Тензије путописа (ка поетици српског модернистичког путописа), у: З. Карановић, С. Радуловић (ур.), *Жанрови српске књижевности. Порекло и поетика облика*, зборник бр. 2, Нови Сад: Филозофски факултет: Orpheus, 277–295.
- Гудељ ²1979: П. Гудељ, *Ведар дан, читанка за шести разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Гудељ ³1983: П. Гудељ, *На звезданим друмовима, читанка за осми разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Де Ман 1988: Р. de Man, *Autobiografija kao raz-obličenje*, Beograd: *Književna kritika*, br. 2, 119–127.
- Лежен 2009: F. Ležen, *Autobiografski sporazum, pet godina kasnije*, Novi Sad: *Polja*, br. 459, 44–54.
- Јаћимовић 2005: С. Јаћимовић, *Путописи српске авангарде*, Београд: СКЗ.
- Мркаљ 2010: З. Мркаљ, Тематика Косова и Метохије у књижевним текстовима наставних програма и читанки за старије разреде основне школе, у: (ур.), *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, књ. 2, Књижевност, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини: Филозофски факултет Косовска Митровица, 463–472.
- Мркаљ, Несторовић 2020: З. Мркаљ, З. Несторовић, *Плетисанка, читанка за 7. разред основне школе*, Београд: Klett.
- Мркаљ, Несторовић 2021: З. Мркаљ, З. Несторовић, *Цветник, читанка за 8. разред основне школе*, Београд: Klett.
- Пековић 2001: С. Пековић, Путопис – условљеност жанра, у: С. Пековић (ур.), *Књига о путопису*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 11–26.

Zona V. Mrkalj

TRAVELOGUES IN SERBIAN SCHOOLS

(Summary)

The paper provides an overview of travelogues texts, represented in the teaching of Serbian language and literature in the last fifty years. The importance of reading and interpreting travel letters at school is determined and the specifics of understanding this type of texts in relation to their educational effect and functional use are pointed out. The determination of travel writing as a literary and scientific type in teaching terminology is problematized. The presence of selected passages of travel writing prose in new teaching and learning programs for the subject Serbian language and literature is analyzed and commented on. The complexity of travel writing as a literary genre is emphasized and the key doubts are stated when determining the genre affiliation of works from school programs to the corpus of travel writing prose. It is concluded that travelogues play a significant role in the acquisition of students' reading competences, as well as in the spread of a correlative approach to the teaching of literature, through a compulsory or optional corpus of literary works.

Keywords: travelogues, teaching, literature, teaching correlations, school programs, Serbian schools.